

ESM BIBLIOGRAFINIAME DARBE

IZABELĖ ČERNIAUSKIENĖ, STASYS LIBERIS

Nuolatos didėjantis informacijos šrautas kelia bibliografiniams leidiniams vis didesnius reikalavimus. Šie leidiniai ne tik turi apimti atitinkamos medžiagos visumą, operatyviai ją pateikti, bet savo sudarymo struktūra, patogia forma privalo įvairiapusėškai ją atskleisti.

Šie uždaviniai iškilo ir sudarant katalogą „Užsieninė matematikos periodika Lietuvos TSR bibliotekose“¹, kuris atspindi šešių stambiausių bibliotekų: LTSR Mokslų Akademijos, Respublikinės, Respublikinės techninės, Vilniaus Pedagoginio ir Kauno Politechnikos institutų bei Vilniaus universiteto fonduose esančius periodinius ir tęstinius leidinius nuo seniausių laikų iki 1970 metų. Katalogas sudarytas iš dviejų dalių: I dalis pateikia periodinių leidinių pavadinimų sąrašą, II — monografinio pobūdžio autoriinių darbų (toliau juos vadinsime monografijomis), publikuotų atskiruose tęstinių leidinių numeriuose, rodyklę.

Tiek pradėdant darbą, tiek renkant medžiagą bibliotekose bei tvarkant pirmąją katalogo dalį, elektroninės skaičiavimo mašinos (ESM) panaudojimas nebuvo numatytas. Tik sudarant monografijų abėcėlinę rodyklę, kilo mintis apie ESM panaudojimo tikslinumą. Tuo pačiu turėta ir kitų, toliau siekiančių tikslų:

1. **Praktiškai pažinti bibliografinių**

leidinių parengimo ESM principus, suvokti bei įvertinti jų panaudojimo galimybes informacinio darbo automatizavimui ir žymiai sudėtingesnių ar stambesnių bibliografinių leidinių ruošimui.

2. **Savarankiškai sudaryti technologinę schemą** ir pagal ją paruošti rodyklę ESM.

3. **Apskaičiuoti ekonominę efektą.**

Eksperimentui skirta literatūra sudarė 3.000 pavadinimų įvairiomis užsienio kalbomis. Darbą šio straipsnio autoriai atliko Vilniaus universiteto Skaičiavimo centre 1972 m. vasarą.

Rodyklės paruošimas ESM turėjo šiuos etapus:

1. Bibliografinio aprašo formato ESM sudarymas.

2. Monografinių aprašų perforavimas perfojuostoje.

3. ESM programų sudarymas:

a) informacijos įvedimo iš perfojuostos kode M-2, perkodavimo į vidinį kodą, pastovaus ilgio (iki 280 teksto ženklų) pranešimų formavimo ir užrašymo į magnetinę juostą,

b) korektūrų įvedimo į masyvą magnetinėje juostoje,

c) perkodavimo į „Minsk-22“ kodą ir rodyklės pagal nustatytą formatą atspausdinimo.

4. Jų pagrindu ir papildomai naudojant pastovaus ilgio dokumentų rūšiavimo programą², medžiaga apdorota ESM „Minsk-22“.

¹ Černiauskiene I. Užsieninė matematikos periodika Lietuvos TSR bibliotekose. Katalogas. V., 1973. 344 p.

² Хотьшиов Э. Н., Дудкин Г. Е., Лихачева Г. Н., Климович Н. Н. Система обработки экономической информации на ЭВМ «Минск-22». М., [«Статистика»], 1969.

Šį etapą galima suskaidyti į tokias operacijas:

a) pirminis informacijos įvedimas iš perforuotos ir užrašymas magnetinėje juostoje,

b) įvestos informacijos atspausdinimas,

c) korektūra,

d) rūšiavimas abėcėlės tvarka,

e) galutinis informacijos atspausdinimas nustatyta forma.

5. Dauginimas rotaprintu.

Kadangi eksperimento objektas buvo mažas ir uždaviniai nesudėtingi, tai iš gautų rezultatų negalima daryti platesnių apibendrinimų, duoti išsamių rekomendacijų informacinio darbo automatizavimui, ryškiai ir akivaizdžiai parodyti šio darbo reikšmę, galimybes, ekonominę efektą.

Tačiau palyginus tradicinį (rankinį) rodyklės sudarymo būdą su automatizuotu, matome pastarojo neabejotinai pranašumus.

Rankiniu būdu sudarant rodyklę, daugiausia laiko atima parengiamasis darbas ir leidinio tipografinis surinkimas. Pagal naują technologiją spaudos forma paruošiama elektrografiniu aparatu, dalis parengiamojo darbo atliekama perforavimo metu, o dalis jo visiškai atkrenta.

Panaudojus ESM, rodyklę vienas žmogus sudarė per 28 darbo dienas, ESM „Minsk-2“ — per 4,5 val. Se-

nuoju metodu šį darbą vienas žmogus atliktų per 3 mėnesius. Dirbant išryškėjo ir tam tikri ESM „Minsk-22“ spausdinimo įrenginio netobulumai. Jis tekstą spausdina tik didžiosiomis raidėmis, neturi diakritinių ženklų.

Atliktas eksperimentas patvirtina ir kitų prielaidas išvadas:

1. Bibliografinio-informacinio darbo automatizavimui yra tikslinga panaudoti ESM.

2. Elektroninėse skaičiavimo mašinosose sukaupti informacijos masyvai gali būti panaudojami labai įvairiems tikslams: informacinių leidinių (einaimų, teminių, suvestinių, retrospektyvinių ir kt.), įvairių pagalbinių rodyklių (abėcėlinių, permutacinių ir kt.) sudarymui, atrankinės paskirstomosios informacijos organizavimui bei užklausimų tenkinimui.

3. Technikos panaudojimas žymiai pagreitina informacijos apdorojimo, gavimo ir perdavimo tempus, leidžia sumažinti šiems darbams reikalingas lėšas. Juo didesniais masyvais operuojama, juo įvairiapusiškiau jie panaudojami, tuo didesnio efektyvumo pasiekama.

Nepaisant patrauklių ESM panaudojimo informaciniam darbui galimybių, to imtis reikia labai apgalvotai, gerai pasirengus ir įvertinus šio darbo specifiką. Šiuo klausimu jau kaupiamas tarybinių ir užsienio šalių patyrimas.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Mokslinės bibliotekos
Bibliografijos skyrius.
Un-to Skaičiavimo centras.

Įteikta 1974 m. liepos mėn.

ЭВМ В БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЙ РАБОТЕ И. ЧЕРНЯУСКЕНЕ, С. ЛИБЕРИС

Резюме

Сообщается о первом эксперименте использования ЭВМ «Минск-22» для составления алфавитного указателя монографий к сводному

каталогу зарубежной математической периодики крупнейших библиотек Литовской ССР. Цель эксперимента — практически изучить

технологии подготовки информационно-библиографических изданий с помощью ЭВМ, возможности использования ЭВМ для состав-

ления более сложных и крупных изданий, оценить эффективность предлагаемого метода.

COMPUTER IN BIBLIOGRAPHICAL WORK

I. ČERNIAUSKIENĖ, S. LIBERIS

Summary

The first experiment in using computer „Minsk-22” to compile an alphabetical index to the joint catalog of foreign mathematical periodicals of the biggest libraries of the Lithuanian SSR is described.

The aim of the experiment was to study

practically the technology of the preparation of bibliographic publications with the help of computers, the possibilities of using computers in the compilations of more complex and comprehensive publications, to evaluate the effectiveness of this method.